

starší ženu bez adoračního gesta a mají zřejmě zpodobovat zbožněnou pramatku. Modelace gravidních žen jsou pak uváděny do souvislosti s magií těhotenství a vzácnější, ale pečlivě provedené sošky mužů mají být obrazy heroizovaných členů rodů.

Obě závěrečné kapitoly jsou povítce resumující; 13. přináší nárys osudů eneolitického osídlení země: navázalo na neolitický rozmach započavší někdy koncem 7. tisíciletí a dovedlo ekonomický, kulturní a sociální rozkvět země během 5. tisíciletí na sám vrchol tehdejší evropské civilizace; nebylo mu však dopřáno dalšího pokračování: na přelomu 5./4. tisíciletí jeho vývoj vlivem souhry mnoha okolností, zvláště vlny stepních invazí, končí. Poslední oddíl věnuje autorka postavení Bulharska na konci doby kamenné v Evropě. Z hlediska struktury archeologických kultur od Anatolie až po střední Evropu obsahuje celý neolit a eneolit přehledná synchronizační tabulka, o níž byla řeč výše. Vůdčí postavení země na prahu lidské civilizace je dáno již samotnou geografickou polohou, která umožnila rychlé přenášení ekonomických a kulturních inovací ze samotného předovýchodního centra světového vývoje na plodnou půdu Evropy. Prvořadý význam Bulharska v tomto procesu je nepochybný a archeologicky doložitelný.

Je velkou zásluhou bulharských archeologů, že v nové době význam neolitu a eneolitu své země plně prokázali a evropské veřejnosti také předložili. Kniha H. Todorovové je neocenitelným přínosem evropské prehistorické archeologii nejen tím, že vrcholně památky celé této bohaté oblasti vynikajícím způsobem shrnuje a prezentuje, ale zejména tím, že je s velkým rozhledem, vědeckou soudností a literárním zájemem také zařazuje do širokého řečiště dějin staré jihovýchodní Evropy, zdůrazňujíc přitom ty velké hodnoty, které její země předávala evropské kultuře dále k severu, severovýchodu i severozápadu.

Lze jen litovat, že obě resumé jsou poměrně stručná a ani zdaleka nevystihují velké bohatství základního bulharského textu. Zahraniční, zvláště neslovanští badatelé zřejmě budou netrpělivě očekávat novou verzi díla v některém světovém jazyce.

Vladimír Podborský

Vojtech Budinský-Krička—Ladislav Veliačik, **Krásna Ves. Gräberfeld der Laisitzer Kultur**, Materialia Archaeologica Slovaca VIII, Nitra 1986, 154 str. včetně 13 tabulek a celkem 35 ob., ruské resumé.

V novém svazku pramenné edice ArÚ SAV v Nitře vychází komplexní materiálová monografie lužického pohřebiště v Krásné Vsi, okr. Topoľčany, z pera zasloužilého nestora slovenské archeologie prof. dr. V. Budinského-Kričky, DrSc., a současného specialisty dr. L. Veliačika, CSc.; autory doplňkových příspěvků jsou M. Stloukal (antropologické analýzy), E. Hajnalová (rozbor uhlíků), V. Němejcová-Pavúková (eneolitická keramika) a I. Cheben (eneolitická ŠI).

Pohřebiště lužického lidu v Krásné Vsi zkoumal v letech 1935, 1936 a 1938 V. Budinský-Krička. Vykopal tu celkem 40 mohyl a 8 plochých hrobů; menší počet plochých hrobů a snad i mohyl byl před výzkumem již zničen. Mimo to se během výkopových prací objevily doklady eneolitického osídlení (ludanická a bošácká skupina).

Nálezová zpráva a popisy inventáře hrobů tvoří prvou z jednotlivých částí knížky. Druhou část naplňuje analýza pohřebního ritu. Dosud největší prozkoumaný mohylník lužické kultury umožnil rozlišit 3 typy mohylových násypů: 1. mohyly s kameným obvodovým věncem, 2. mohyly s celokamenným příkrovem a 3. menší nesymetrické mohylové násypy ohraničené nanejvýš jedinou linií kamenů. Ploché hroby, tvořící uzavřenou skupinu, naproti tomu kamenné konstrukce zcela postrádaly. Významně zjištění, že mezi mohylami se nenacházely žádné prosté ploché hroby, doplňuje neméně závažný poznatek o pravděpodobném sekundárním zapouštění zárových pohřbů do mohylových plášťů. Jinak šlo ve většině případů o žárové urnové pohřby (zcela chyběly hroby jámové), třikrát snad o hroby symbolické (?). Popelnice,

zapuštěné obvykle do země, bývaly přikrývány nejčastěji mísami (15X) či jinými nádobami, ve 3 případech kamennými deskami. Jen ve 2 popelnících mohli být konstatováni „otvor pro duši“ ve dně. Typologická variabilita popelnice se neliší od jiných soudobých pohřebišť. Mohyly byly pravidelně bohatší na milodary (počet keramiky kolísal až ke 30, nejčastěji se vyskytlo 2—5 nádob; často šlo o vícepopelnicové pohřby, kde např. v tříurnovém hrobě bylo pohřbeno až 5 osob), zatímco ploché hroby jsou výrazně chudší (max 3 nádoby), zvláště pokud jde o bronzovou výbavu. Obecně se prokázalo pravidlo narůstání výbavy mladších pohřbů. V 6 mohylách se podařilo zjistit vlastní ustriny.

Další plynuce navazující část práce přináší analýzu materiální kultury nekropole. Přes recentní zásahy do objektů se podařilo zachránit reprezentativní soubor keramiky. Některé nádoby byly při pohřbu rozbity a vloženy do hrobu již v torzovitém stavu. Vcelku převládaly větší nádoby, málo bylo drobné keramiky (šálků) a vůbec se neobjevily džbánky. Keramický sortiment jinak odpovídá slovenské lužické kultuře mladší doby bronzové. Ze zvláštních tvarů zasluží zmínku závěsná nádobka s pokličkou a patrně podobně tvarovanou podložkou (tab. XII: 26—28), objevily se také miniaturní nádoby a 4 keramické kuželovité knoflíky (tab. IV: 23, 24, 31, 32) — interpretované jako sponky. Bronzový inventář je stejně variabilní (zbraně, nástroje, předměty denní potřeby, šperk a součásti oděvu) jako torzovitý, je však důležitý pro relativní chronologii pohřebiště.

Na nekropoli se pohřbovalo v rozmezí BC₂—HA₂ (cca 200 let), přičemž těžiště používání spočívá ve starších fázích, tj. ve starším a středním úseku mladší doby bronzové. Autoři rozlišují celkem 4 horizonty nekropole (I—IV). Nejstarší (I.) — datovaný do počátku mladší doby bronzové (fáze Mikušovce) s ojedinělými reminiscencemi ještě i na předchozí fázi Liptovský Mikuláš—Ondrašová — obsahoval celkem 18 kremací v 8 mohylách (vesměs s kamenným věncem) a 2 plochých hrobech. Druhému úseku (II.) — spojovanému opět s fází Mikušovce — je připisáno dalších 19 kremací ze 13 mohyl (tentokrát již s nastupujícími kamennými příkrovky). 19 zárovných pohřbů (celkem 9 mohyl s převahou kamenných příkrovů) patří také III. horizontu pohřebiště, datovanému jednoznačně do fáze Diviaky nad Nitricou I. Poslední (IV.) horizont pohřebiště v Krásné Vsi je zastoupen pouze jedinou mohylou s kamenným příkrovem a 3 plochými hroby s celkem 6 zjištěnými kremacemi; je datován do fáze Diviaky nad Nitricou II. Několik mohyl a plochých hrobů zůstalo nedatováno.

Pohřebiště v Krásné Vsi představuje první samostatné funerální místo lužického lidu v užším slova smyslu na Slovensku. Na základě zjištěných skutečností (jistá rezerva je ve zničených hrobech) tu bylo pohřbeno nejméně 73 jedinců, z toho poměrně méně mužů a málo dětí (srov. přehled na tab. na str. 97). Lužické mohylníky, rozložené zejména v pahorkovitých a horských terénech středního a severního Slovenska, se poněkud odlišují od nekropolí v intenzivně osídlených nížinných oblastech; patrně nejsou ani příliš rozsáhlé (nedosahují počtu 100 hrobů). Jejich existence (Díln, Kššaná-Novina aj.) je prokázána, snad se na Slovensku vyskytují až do halštatu (Liptovský Trnovec—Konišlav), ale na výzrum vesměs teprve čekají. Z hlediska dokladů materiální i duchovní kultury jsou ovšem s klasickými nekropolemi identické.

Je jisté dokladem vysoké erudice terénního výzkumu V. Budinského—Kříčky. Jestliže po mnoha letech bylo možno jeho dobře dokumentovanou terénní akci ze 30. let využít k monografickému zpracování na té úrovni, jakou recenzovaný svazek vykazuje. Kromě vyčerpávající nálevové zprávy s patřičnou dokumentací (dobové fotografie na tab. I—III dokazují výbornou úroveň výkopových prací; na profesionálně dokonalejších kresebných tabulkách je pro první orientaci čtenáře poněkud matoucí příliš velký počet použitých měřítek) přináší studie také řadu zobecňujících postřehů, zvláště v oblasti pohřebního ritu; stává se tak významným teoretickým příspěvkem k poznání dějin lužického lidu na Slovensku.

Vladimír Padborský